

Een naburig deepfake-recht. Slecht?

Dirk Visser¹

In *NJB* 2026/299² bespreekt Bernt Hugenholtz een initiatiefwetsvoorstel 'in verband met de invoering van een naburig recht met betrekking tot deepfakes van personen' dat eind 2025 in internet-consultatie is gegeven.³ Hugenholtz heeft veel kritiek op het voorstel en dat is nuttig en de bedoeling van consultatie.

Deze reactie beperkt zich grotendeels tot de door Hugenholtz ten onrechte veronderstelde (kwade) intentie achter het voorstel en de beweerdelijke averechtse gevolgen ervan:

'Welbeschouwd strekt het wetsvoorstel [...] niet tot versterking van de bescherming tegen deepfakes, maar tot het reguleren van een markt waarop 'deepfake-rechten' van bekende personen, acteurs en artiesten te gelde kunnen worden gemaakt. Of dit een wenselijke ontwikkeling is, is de vraag. Dat de gemiddelde burger geen behoefte heeft aan een eigen verhandelbaar deepfake-recht staat mijns inziens wel vast.'

'De onbekende Nederlander wiens deepfake geen enkele economische waarde heeft, maar die van de indieners van het wetsvoorstel toch een deepfake-recht cadeau krijgt, wordt er met de haren bijgesleept. Uit het voorstel blijkt op geen enkele manier hoe hij of zij gebaat is bij een zeer langdurig, verhandelbaar deepfake-recht. Integendeel, de gemakkelijke licentieerbaarheid van het recht zou wel

eens een adder onder het gras kunnen zijn. Niet ondenkbaar is dat in de nabije toekomst bepaalde techbedrijven de deepfake-rechten van gewone burgers zullen proberen op te kopen, bijvoorbeeld om na de dood deepfake-versies van de overledene aan de nabestaanden (terug) te verkopen.'

Deze suggesties zijn echt onjuist. Het wetsvoorstel is er primair op gericht dat iedereen een *verbodsrecht* krijgt ten aanzien van de vervaardiging en het gebruik van deepfakes van zijn persoon (artikel 7c lid 1 Wnr). Dit recht kan een bepaalde periode⁴ na zijn dood worden uitgeoefend door zijn nabestaanden of door iemand die hij daartoe bij testament heeft aangewezen (artikel 9 lid 5 Wnr).

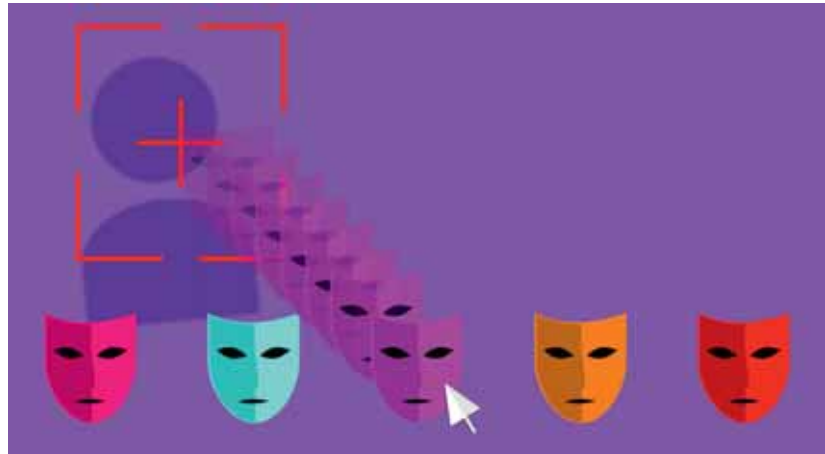
Dat recht is juist *niet* overdraagbaar of 'verhandelbaar'. 'Opkopen' kan dus ook niet. Toestemming ('licentie') is aan strikte voorwaarden onderworpen (artikel 9 lid 4 Wnr). Ook *na* gegeven toestemming houdt iedereen het

recht zich te verzetten tegen elke deepfake van diens persoon die nadeel zou kunnen toebrengen aan diens eer of naam (artikel 9 lid 6 Wnr).

Wel houdt het wetsvoorstel rekening met de wens dat *als* een *bepaalde* deepfake met *nadrukkelijke toestemming* van een acteur of artiest in een film of een commerciële geluidsopname is opgenomen, *die* bepaalde deepfake vervolgens ook qua overdraagbaarheid, beschermingsduur en exploitatiemogelijkheden onderdeel wordt van die film of geluidsopname. En dat inclusief de wettelijke verplichting om voor de exploitatie een billijke vergoeding te betalen. Dat vermeldt Hugenholtz niet. Hij zegt:

'Daarbij valt op dat het wetsvoorstel geen aandacht besteedt aan de morele voorvraag of het wenselijk is dat uitvoerende kunstenaars hun digitale persona op deze wijze te gelde maken. In kunstenaarskringen heerst grote angst voor de opmars van de AI. In 2023 hebben de Amerikaanse acteursbonden maandenlang gestaakt om te voorkomen dat de grote filmstudio's echte acteurs door digitale replica's zouden vervangen. Dit wetsvoorstel zet echter een stap in deze richting.'

Onzin. Niemand is of wordt door dit wetsvoorstel verplicht 'hun digitale

© Shutterstock

Het wetsvoorstel is er primair op gericht dat iedereen een *verbodsrecht* krijgt ten aanzien van de vervaardiging en het gebruik van deepfakes van zijn persoon

persona op deze wijze te gelde te maken'. Natuurlijk is er in kunstenaarskringen grote angst voor de opmars van de AI. Met name als die zonder hun toestemming en zonder vergoeding wordt gebruikt. Inderdaad hebben de Amerikaanse acteursbonden in 2023 gestaakt. En het resultaat daarvan was dat inmiddels is overeengekomen dat digitale replica's van acteurs juist wél mogen worden gebruikt, maar alleen met hun nadrukkelijke toestemming én tegen betaling van een billijke vergoeding. Precies wat ook het wetsvoorstel wil borgen.

Hughenoltz's 'morele voorvraag' is ietwat paternalistisch, tamelijk naïef en deels een gepasseerd station.⁵ Primair geeft dit wetsvoorstel iedereen het recht om het gebruik van deepfakes van zijn persoon te verbieden. En ja, een verbodsrecht impliceert ook de mogelijkheid om onder voorwaarden toestemming te geven, ook financiële voorwaarden. Mogen acteurs en artiesten (of hun nabestaanden)⁶ dat niet zelf beslissen? Bovendien weten alle acteurs dat hun soms gevraagd zal worden hen te mogen vervangen door deepfakes. Hun terechte zorg is of ze wel betaald krijgen als ze toestemming geven. Het wetsvoorstel tracht dit te

Auteur

1. Prof. mr. D.J.G. Visser is hoogleraar in Leiden, advocaat in Amsterdam en op persoonlijke titel als onafhankelijk wetenschappelijk adviseur bij het initiatiefwetsvoorstel betrokken, dat deels is geïnspireerd op publicaties (mede) van zijn hand: 'Deepfakes onder een naburig recht', *Mediaforum*, 2024(5), p. 138-140; en, samen met Richard Trouborst & Charlotte Vrendenbarg, 'Nep echt onder het naburig recht', *NJB* 2022/93, afl. 2, p. 101-110.

Noten

2. 'Een naburig deepfake-recht. Echt?' *NJB* 2026/299, afl. 6, p. 442-450.
3. Voorstel van wet van het Kamerlid Dral houdende wijziging van de Wet op de naburige rechten in verband met de invoering van een naburig recht met betrekking tot deepfakes van personen (Wet naburig recht deepfakes van personen), te vinden op internetconsultatie.nl/zeggenschapover-deepfakes/.
4. In het wetsvoorstel is de maximale periode 70 jaar na de dood van de betrokkene, maar na dode kan het recht alleen worden uitgeoefend door (directe) nabestaanden (ouders, partner of kinderen) of door een bij testament aangewezen persoon. Aangezien die personen de overledene meestal geen 70 jaar overleven, zal de bescherming vaak veel eerder eindigen. Alleen wanneer een rechtspersoon wordt aange-

En ja, een verbodsrecht impliceert ook de mogelijkheid om onder voorwaarde toestemming te geven, ook financiële voorwaarden

reguleren. Acteurs (en hun agenten) worden momenteel massaal geconfronteerd met contracten waarin ten aanzien van AI van alles afstand wordt gedaan,⁷ zonder enige vergoeding. Dit wetsvoorstel maakt die praktijk onmogelijk.

Volgens Hughenoltz zou 'volstaan kunnen worden met een bescheiden aanpassing van het bestaande portretrecht of de rechten van uitvoerende kunstenaars'. Ik zie zijn voorstel daartoe graag tegemoet. Het portretrecht is in Nederland sinds 1912 vormgegeven als een beperking op het auteursrecht van de portretschilder en -fotograaf en daarom opgenomen in de Auteurswet. Daarvan staat niet vast dat het gesloten systeem van beperkingen in het EU-auteursrecht dit toestaat.⁸ De stem en andere persoonskenmerken daarbij onderbrengen zou kunnen, maar wordt nogal gekunsteld.⁹ De bestaande (naburige) rechten van uitvoerende kunstenaars zijn Euro-

pees geharmoniseerd en kunnen niet zomaar op nationaal niveau worden aangepast. Uiteraard zou een oplossing op EU-niveau de voorkeur hebben. Maar een nationale regeling met een nieuw naburig recht¹⁰ dat past in het in de gehele EU bestaande systeem van naburige rechten zou daar juist een aanzet voor kunnen zijn.¹¹

Intussen is duidelijk dat het nieuwe kabinet met het onderwerp aan de slag gaat. In het Coalitieakkoord 2026-2030 van D66, VVD en CDA van 30 januari 2026 staat namelijk (op p. 60) te lezen:

'We pakken (seksuele) deepfakes aan, door wetgeving te actualiseren, zodat mensen meer zeggenschap krijgen over hun portret, lichaam en stem. We zorgen voor een centraal en laagdrempelig meldpunt waar slachtoffers beter geholpen worden, bijvoorbeeld met verwijderverzoeken en aangiftes.' •

wezen zal de 70 jaar na dode wel worden gehaald. Die 70 jaar is ontleend aan het auteursrecht. Uiteraard kan ook gekozen worden voor een kortere termijn.

5. Vgl. D.J.G. Visser, 'Verdergaan als hologram', *Auteursrecht* 2024/1, p. 4-7.

6. Het wetsvoorstel voorziet ook in de mogelijkheid om in plaats van een nabestaande bij testament iemand aan te wijzen die het betreffende recht na de dood van de betrokkene mag uitoefenen. Dat is een belangrijke aanvulling voor mensen zonder kinderen en biedt ook de mogelijkheid bijvoorbeeld een stichting aan te wijzen.

7. Waarmee en passant ook de privacygrondslag gegeven is, immers de *toestemming* van de betrokkene, art. 6 lid 1 onder a AVG. Met overdracht heeft dat niets te maken (laat staan met het creëren van immorele markten), het wetsvoorstel strekt er dus ook niet toe AVG-rechten overdraagbaar te maken, zoals Hughenoltz suggereert. Intrekken van die toestemming is bovendien zonder effect binnen de uitzondering voor artistieke uitdrakkingsvormen, art.43 lid 2 onder b UAVG, en dat zullen filmwerken en 'fonogrammen' in de regel gewoon zijn.

8. Art. 21 Auteurswet: 'Is een portret vervaardigd zonder daartoe strekkende opdracht, den maker door of vanwege den geportretteerde, of te diens behoefte, gegeven, dan is openbaarmaking daarvan door dengene, wien het auteursrecht daarop toekomt, niet geoorloofd, voor zoover een

redelijk belang van den geportretteerde of, na zijn overlijden, van een zijner nabestaanden zich tegen de openbaarmaking verzet.' Deze beperking lijkt in strijd met het in beginsel gesloten EU-systeem van beperkingen op het auteursrecht.

In de rechtspraak is het portretrecht ontwikkeld tot een autonoom recht dat losstaat van het auteursrecht. Een wettelijke aanpassing vergt vermoedelijk een nogal omvangrijke operatie die een plaats in de Auteurswet nog curieuzer maakt dan die nu al is.

9. Er is ook nog een aparte beperking op het auteursrecht met een absoluut recht voor 'portretten in opdracht' met een beschermingsduur van tien jaar na de dood (opgenomen in art. 19-120 Auteurswet). Daar allemaal aan gaan sleutelen kan, maar maakt een en ander niet overzichtelijker.

10. Een nieuw naburig recht lijkt niet in strijd met het EU-recht, evenals nationaal portretrecht (los van de vraag of deze als een beperking op het auteursrecht mag worden vormgegeven) niet in strijd met het (AVG en AI-) EU-recht is. Zie ook: HvJ EU 4 oktober 2011, C-403/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*), punt 100.

11. Het is evenwel bekend dat Hughenoltz een verklaard tegenstander is van 'naburige rechten'. Hij wil ze het liefst allemaal afschaffen en vindt het jammer dat het Unierecht dat niet toestaat. Zie Hughenoltz 'De naburige rechten hebben hun tijd gehad', *AMI* 2018/6, p. 243-244.

Naschrift

Bernt Hugenholtz¹

Dirk Visser gaat voorbij aan mijn voornaamste bezwaar tegen het wetsvoorstel, te weten dat het in het licht van het bestaande materiële recht op het terrein van de privacy, het portretrecht en het strafrecht grotendeels overbodig is.

Visser gaat evenmin in op mijn fundamentele kritiek dat het door hem voorgestane intellectuele-eigendomsregime (inclusief de mogelijkheid van licentiëring) ten principale ongeschikt is voor de waarborging van de privacybelangen die bij de bescherming van natuurlijke personen tegen deepfakes centraal zouden moeten staan. Zijn reactie versterkt mijn indruk dat de ontwerpers van het voorstel enkel oog hebben gehad voor de belangen van BN'ers, bekende acteurs en de entertainmentindustrie. De gemiddelde burger is in het geheel niet gebaat bij een licentiebaar (en dus verhandelbaar) deepfake-recht. Voor de talloze slachtoffers van deepfake-porno geldt hetzelfde.

Inmiddels heeft ook de Europese Commissie zich in deze discussie gemengd. In reactie op het Deense voorstel, dat met het (mede) door Visser ontworpen Nederlandse ontwerp sterke verwantschap vertoont, laat de Commissie de Deense regering weten ernstige twijfels te hebben over de verhouding van het voorstel tot het Unierecht. Verder is de Commissie net als ik van oordeel dat de bescherming van personen tegen deepfakes geen kwestie is die door het recht van intellectuele eigendom geregeld zou moeten worden:

'The protection of personal characteristics such as voice, movements and appearance, seems to be in contrast with the underlying rationale that informs copyright legislation, and more broadly the entire realm of intellectual property (IP) protection. The attribution of an IP right usually serves to

reward its holder and ensure the maintenance and further development of creativity and innovation. The possibility to prevent dissemination of an imitation of a person's characteristics, while it might respond to other public interest objectives, would not meet those of IP protection.'²

Ervan uitgaande dat de nieuwe Nederlandse regering, die in het regeerakkoord heeft aangekondigd werk te gaan maken van deepfakes,

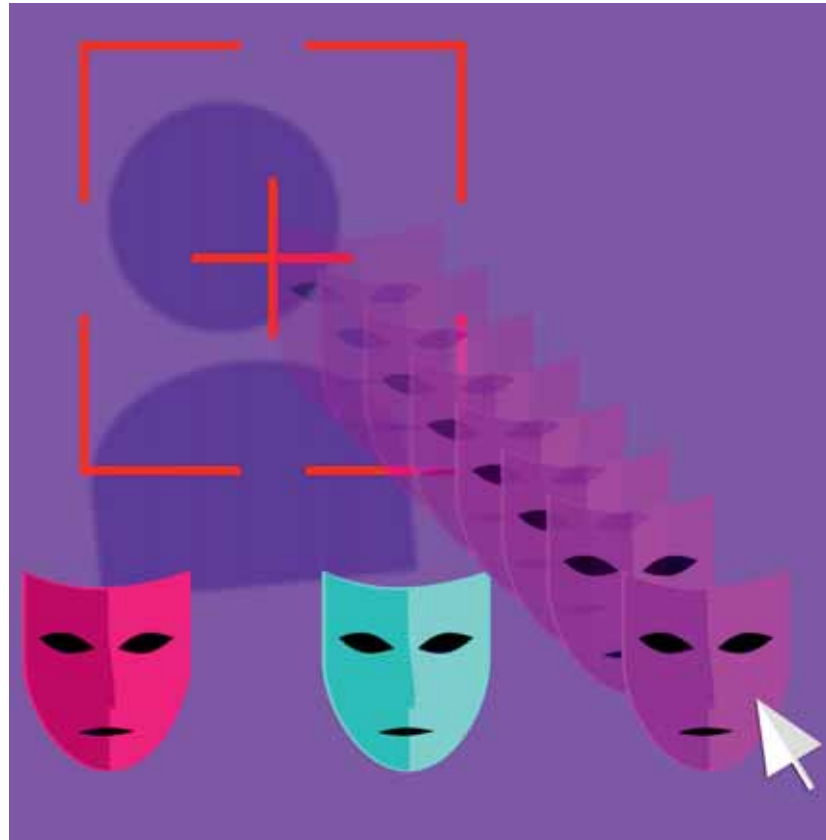
niet ook door de Europese Commissie wil worden teruggefloten, lijkt het lot van het Nederlandse initiatief hiermee bezegeld. •

Auteur

1. Prof. mr. P.B. Hugenholtz is emeritus hoogleraar Informatierecht aan de Universiteit van Amsterdam.

Noten

2. Europese Commissie, Brief van 2 februari 2026, TRIS Notificatie 2025/0654/DK. Zie ie-forum.nl/artikelen/deepfakes-als-auteursrechtinbreuk-europese-commissie-fluit-deense-ai-wet-terug.

© Shutterstock

De reactie versterkt mijn indruk dat de ontwerpers van het voorstel enkel oog hebben gehad voor de belangen van BN'ers en de entertainmentindustrie